

Bog anmeldelse

The Nordic Labour Markets in the 1990's. Redigeret af Eskil Wadensjö. Amsterdam: North-Holland, 1996. 2. bd. 1102 s. Dfl. 395,-.

Lad det være sagt straks: Dette to-bindsværk er af usædvanlige dimensioner. Det består af 5 »bøger« med sammenlagt 40 kapitler skrevet af omkring 30 bidragsydere – de fleste nordiske arbejdsmarkedsøkonomer, men enkelte ikke-nordiske økonomer og to nordiske sociologer har fået lov at snige sig med i forfatterkredsen. Værkets største aktiv er et væld af informationer om de nordiske arbejdsmarkeders tilstande, udvikling og funktionsmåde samt om arbejdsmarkedspolitikken i 1980'erne og frem til 1990'ernes begyndelse.

Mens så godt som alle kapitler indeholder relevant empiri, beskrivelser og iagttagelser, er det analytiske indhold og videnskabelige niveau betydeligt mere varierende. Projektet er efter min mening mest vellykket i de tilfælde, hvor den komparative vinkel er dyrket mest intensivt. Der er givetvis et betydeligt potentiale fortsat i komparative nordiske økonomiske studier, fordi der tilføres noget variation i forhold til nationale studier, uden at det hele bliver så forskelligt, at alt bliver flydende. Værket indeholder dog også en hel del af den mere velkendte slags fra nordiske projekter, hvor hvert land behandles af hver sin forfatter i hvert sit kapitel og med en større eller mindre ensartethed i disponeringen af stoffet. Sådanne analyser kan selvsagt hver for sig være både gode og informative, men jeg synes læseren svigtes lidt, idet forsøget på at lave en fælles struktur jo har til formål at sammenligne mellem lande uden at skridtet tages fuldt ud.

Bøgerne er et resultat af et nordisk forskningsprojekt støttet af Nordisk Råd. Projektet har været ledet af en gruppe bestående af Tor Erikson (Finland), Hege Torp (Norge), Eskil Wadensjö (Sverige) og Niels Westergård-

Nielsen (Danmark). Hver »bog« har sin egen redaktør, mens Wadensjö har stået for den overordnede redigering.

Temaet i den første »bog«, som er redigeret af Anders Bjørklund og Tor Eriksson, er *arbejdsløshed*. Redaktørerne anfører i deres indledningskapitel, at et af formålene med »bogen« er at nuancere det internationale økonomibillede af den nordiske arbejdsmarkedsmodel: At de nordiske landes løndannelsessystemer og den (svenske) aktive arbejdsmarkedspolitik ikke kan stå alene som forklaring på flere årtiers lavere ledighed sammenlignet med resten af Europa, samt at der er væsentlige oversete forskelle mellem de nordiske lande indbyrdes. Det illustrerer de bl.a. ved brug af Layard, Nickell og Jackman's cross-country regression til forklaring af niveauforskelle i ledighed. I følge den estimerede ligning forklares næsten hele ledighedsforskellen (6,8 pct. point) mellem Danmark og Sverige i 6-års perioden 1983-88 ved den mindre ambitiøse aktive arbejdsmarkedspolitik i Danmark (3½ pct. point) og ved det mere generøse danske dagpenge-system (højere kompensationsgrad og varighed) (knap 3 pct. point).

Herefter følger 4 landekapitler med nogenlunde ensartet opbygning skrevet af hver sin forfatter: Peter Jensen, Tor Eriksson, Hege Torp og Anders Bjørklund. Kapitlerne fokuserer dels på statistiske mål for ledighedens struktur, fordeling og dynamik, dels på den aktive arbejdsmarkedspolitik. Herefter analyserer Aarnio den aktive arbejdsmarkedspolitik og U-V kurven i Sverige og Finland. Hun finder, at politikken i Sverige har reduceret den åbne ledighed, men at der i begge lande ikke er tegn på, at den har øget den ordinære beskæftigelse. Peder J. Pedersen analyserer mobiliteten mellem de nordiske landes arbejdsmarkeder. I betragtning af fraværet af formelle barrierer og beskedne kulturelle forskelle er mobiliteten lav og især påvirket af konjunktur, mens lønforskelle spiller en ube-

Bog anmeldelse

The Nordic Labour Markets in the 1990's. Redigeret af Eskil Wadensjö. Amsterdam: North-Holland, 1996. 2. bd. 1102 s. Dfl. 395,-.

Lad det være sagt straks: Dette to-bindsværk er af usædvanlige dimensioner. Det består af 5 »bøger« med sammenlagt 40 kapitler skrevet af omkring 30 bidragsydere – de fleste nordiske arbejdsmarkedsøkonomer, men enkelte ikke-nordiske økonomer og to nordiske sociologer har fået lov at snige sig med i forfatterkredsen. Værkets største aktiv er et væld af informationer om de nordiske arbejdsmarkeders tilstande, udvikling og funktionsmåde samt om arbejdsmarkedspolitikken i 1980'erne og frem til 1990'ernes begyndelse.

Mens så godt som alle kapitler indeholder relevant empiri, beskrivelser og iagttagelser, er det analytiske indhold og videnskabelige niveau betydeligt mere varierende. Projektet er efter min mening mest vellykket i de tilfælde, hvor den komparative vinkel er dyrket mest intensivt. Der er givetvis et betydeligt potentiale fortsat i komparative nordiske økonomiske studier, fordi der tilføres noget variation i forhold til nationale studier, uden at det hele bliver så forskelligt, at alt bliver flydende. Værket indeholder dog også en hel del af den mere velkendte slags fra nordiske projekter, hvor hvert land behandles af hver sin forfatter i hvert sit kapitel og med en større eller mindre ensartethed i disponeringen af stoffet. Sådanne analyser kan selvsagt hver for sig være både gode og informative, men jeg synes læseren svigtes lidt, idet forsøget på at lave en fælles struktur jo har til formål at sammenligne mellem lande uden at skridtet tages fuldt ud.

Bøgerne er et resultat af et nordisk forskningsprojekt støttet af Nordisk Råd. Projektet har været ledet af en gruppe bestående af Tor Erikson (Finland), Hege Torp (Norge), Eskil Wadensjö (Sverige) og Niels Westergård-

Nielsen (Danmark). Hver »bog« har sin egen redaktør, mens Wadensjö har stået for den overordnede redigering.

Temaet i den første »bog«, som er redigeret af Anders Bjørklund og Tor Eriksson, er *arbejdsløshed*. Redaktørerne anfører i deres indledningskapitel, at et af formålene med »bogen« er at nuancere det internationale økonomibillede af den nordiske arbejdsmarkedsmodel: At de nordiske landes løndannelsessystemer og den (svenske) aktive arbejdsmarkedspolitik ikke kan stå alene som forklaring på flere årtiers lavere ledighed sammenlignet med resten af Europa, samt at der er væsentlige oversete forskelle mellem de nordiske lande indbyrdes. Det illustrerer de bl.a. ved brug af Layard, Nickell og Jackman's cross-country regression til forklaring af niveauforskelle i ledighed. I følge den estimerede ligning forklares næsten hele ledighedsforskellen (6,8 pct. point) mellem Danmark og Sverige i 6-års perioden 1983-88 ved den mindre ambitiøse aktive arbejdsmarkedspolitik i Danmark (3½ pct. point) og ved det mere generøse danske dagpengesystem (højere kompensationsgrad og varighed) (knap 3 pct. point).

Herefter følger 4 landekapitler med nogenlunde ensartet opbygning skrevet af hver sin forfatter: Peter Jensen, Tor Eriksson, Hege Torp og Anders Bjørklund. Kapitlerne fokuserer dels på statistiske mål for ledighedens struktur, fordeling og dynamik, dels på den aktive arbejdsmarkedspolitik. Herefter analyserer Aarnio den aktive arbejdsmarkedspolitik og U-V kurven i Sverige og Finland. Hun finder, at politikken i Sverige har reduceret den åbne ledighed, men at der i begge lande ikke er tegn på, at den har øget den ordinære beskæftigelse. Peder J. Pedersen analyserer mobiliteten mellem de nordiske landes arbejdsmarkeder. I betragtning af fraværet af formelle barrierer og beskedne kulturelle forskelle er mobiliteten lav og især påvirket af konjunktur, mens lønforskelle spiller en ube-

tydelig rolle. Endelig sætter Hartog og Theeuwes de nordiske erfaringer i perspektiv ved en sammenlignende diskussion med inddragelse af de tyske og hollandske erfaringer.

Sammenfattende er denne »bog« af vekslende kvalitet, og det er en skam, at det komparative aspekt dyrkes så relativt lidt.

Temaet i »bog« 2, der er redigeret af Niels Westergård-Nielsen, er *lønforskelle*. Westergård-Nielsen angiver i sin indledning, at formålet er at undersøge, hvor stor en del af individuelle lønforskelle i de fire lande, der kan henføres til uddannelse, erfaring, køn og branche. Det er et ret enestående komparativt projekt, idet forskerne har haft adgang til mikrodatasæt af nogenlunde samme beskaffenhed fra alle fire lande. Han fremhæver, at det overordnede resultat af projektet er, at lighederne er mere iøjnefaldende end forskellene mellem de nordiske lande.

Rita Asplund, Erling Barth, Carl Le Grand, Arne Mastekaasa og Niels Westergård-Nielsen påviser, at lønfordelingerne er næsten ens. Spredningen er lidt større i Finland og lavest i Norge og Sverige. Afkastet til uddannelse er størst i Finland og lavest i Danmark. I alle fire lande opnår kvinder et (lidt) lavere uddannelsesafkast end mænd - i Norge er forskellen dog ubetydelig. I alle fire lande betaler den offentlige sektor mindre for givne kvalifikationer end den private sektor - forskellen er mindst i Finland. I alle fire lande er forskellen størst for mænd. Disse og flere andre sammenligninger er særdeles interessant læsning. Det største savn er lidt mere forsøg på at diskutere de forskelle, der trods alt er.

Rita Asplund, Erling Barth, Nina Smith og Eskil Wadensjö analyserer kønsforskelle. I alle lande skete der en indsnævring af lønforskellen mellem kvinder og mænd i 1960'erne og 1970'erne, men siden er indsnævringen (stort set) kun fortsat i Norge. De nordiske lande har dog mindre ulighed på dette område end de fleste andre lande. Gennem estimation af en lønfunktion opdeles den kønsbetingede lønforskel i en kvalifikationskomponent (forskelle i karakteristiska bortset fra køn) og i en diskriminationskomponent (forskelle i køn).

Analysen påviser, at der er diskrimination i alle lande, men mest udpræget i Finland og bemærkelsesværdigt lidt i Sverige.

Karsten Albæk, Mahmood Arai, Rita Asplund, Erling Barth og Erik Strøjer Madsen ser på de branchemæssige lønforskelle. Et af deres hovedresultater er, at der er større lønforskelle mellem brancher end mellem lande, og at landenes branchebetingede lønstruktur udviser positiv korrelation - der er altså en tendens til, at de samme brancher er lønførende i de nordiske lande. Resultatet er konsistent med efficiency wage teorien.

Afslutningsvis diskuterer Mark Stewart de fundne resultater i et bredere internationalt perspektiv.

Denne »bog« er på sin vis snæver, men alligevel ret vellykket. De mange fællestræk i lønstrukturen i disse homogene datasæt er værd at arbejde videre med. Det er helt centralt at få testet yderligere i hvilket omfang institutioner og policy kan afvises som centrale determinanter for lønfordelingen.

Temaet for den tredje »bog«, der er redigeret af Peder J. Pedersen, er arbejdskraftens *landemobilitet*. Formålet med »bogen« er i følge redaktørens introduktion bl.a. at belyse EU's betydning for mobiliteten og for den nordiske arbejdsmarkedsmodels fremtid. Derfor indledes bogen med et kapitel, hvor Peder J. Pedersen sammenligner de nordiske arbejdsmarkeder med især andre EU medlemmer. Afslutningsvist diskuteres de mulige konsekvenser af åbne EU arbejdsmarkeder, herunder risikoen for indvandring af lavt uddannede til Norden og udvandring af højt uddannede. I det efterfølgende kapitel påviser Pedersen dels at mobiliteten mellem de nordiske lande hidtil har været sparsom, og at mobiliteten mellem Norden og EU er endnu mere ubetydelig.

Marianne Røed behandler sammenhængen mellem uddannelse og mobilitet i Norden, dels i et teoretisk kapitel dels i en empirisk undersøgelse. Hun finder ikke overraskende, at de mindst uddannede er mindst mobile, men til gengæld de mest følsomme over for forskelle i ledighed. De mellemuddannede er de

mest mobile og for dem spiller lønforskelle en større rolle end forskelle i ledighed. Læger, sygeplejersker og bygningshåndværkere er mest mobile, mens metalarbejdere og ingeniører er de mindst mobile mellem de nordiske arbejdsmarkeder. Lena Schröder analyserer udvandringen fra de nordiske lande i 1980'erne. Hun finder bl.a. at tilbøjeligheden til at emigrere er størst blandt de højt uddannede, herunder især ingeniører og økonomer. Danmark ligger højt for alle grupper bortset fra økonomer. De danske økonomer er åbentbart mere stavnsbundne end deres nordiske kolleger!

Knut Arild Larsen har analyseret holdningen til at arbejde i udlandet ved en surveyundersøgelse blandt højtuddannede nordmænd (både nordmænd med arbejde i Norge og nordmænd med arbejde i udlandet). Han finder, at de fleste, der arbejder i udlandet, har fået jobbet via det almindelige jobmarked og ikke via f.eks. udstationeringer o.l. De fleste vil hellere arbejde i et land uden for Norden end i et andet nordisk land. Endelig finder han en hypotetisk lønelasticitet på 2 – altså hvis realindkomsten i Norge falder med 1 pct. i forhold til udlandet, vil 2 pct. flere søge arbejde udenlands.

I den afsluttende opsummering peger Peder J. Pedersen og Lena Schröder på kontinentalisering af de nordiske arbejdsmarkeder som en mulig langtidstendens på grund af åbningen inden for EU.

Bogen indeholder en del interessante analyser, men også en hel del simple beskrivelser. Det er svært at gøre dette emne ophidsende, når kendsgerningen er, at mobiliteten næsten ikke er til at måle.

Temaet for den fjerde »bog«, der er redigeret af Eskil Wadensjö, er *arbejdsmarkedet for unge*.

Niels Henning Bjørn, Tor Eriksson, Erik Hernæs og Eskil Wadensjö har skrevet de første fire kapitler. De lægger ud med en informativ beskrivelse af arbejdsmarkederne og de erhvervsrettede ungdomsuddannelser. Derefter giver de en ret trivial, kort oversigt over den økonomiske udvikling og den generelle udvikling på arbejdsmarkedet fra be-

gyndelsen af 1970'erne til begyndelsen af 1990'erne, før de ser nærmere på arbejdsudbud, løn, beskæftigelse og ledighed blandt unge. Endelig belyser de ungdomsarbejdsløsheden i en sammenligning med resten af OECD-landene.

Sverre Try analyserer effekter af jobtræning for unge i Norge. Effektmålingen er begrænset til indbyrdes sammenligninger for forskellige typer tilbud på grund af fravær af kontrolgruppe. Han finder, at den maksimale beskæftigelseeffekt opnås ved ca. 22 ugers jobtræning. Mænd med jobtræning i privat sektor har størst beskæftigelse-sandsynlighed. Jo mere uddannelse, der er indeholdt i tilbuddet, jo større er sandsynligheden for at den unge går i gang med en egentlig uddannelse efterfølgende.

Lena Schröder påviser, at den aktive svenske arbejdsmarkedspolitik i mange tilfælde har været en blind vej for unge arbejdsløse. De er blevet sluset ind i en evig rotation mellem midlertidige jobs, ledighed og foranstaltninger selv under den ekstreme højkonjunktur i Sverige i sidste halvdel af 1980'erne. Der har manglet en opgraderingsplan, som forfatteren skriver.

Niels Henning Bjørn analyserer markedet for lærlinge i Danmark – bl.a. fordeling på brancher og virksomhedsstørrelse samt lønforhold. Han estimerer desuden en model for efterspørgselen efter lærlinge, som viser, at det er antallet af faglærte, der ikke overraskende er den vigtigste determinant. Han analyserer desuden de færdiguddannedes indtog på arbejdsmarkedet.

Niels Henning Bjørn og Erik Hernæs analyserer ungdomslønninger og uddannelse i Danmark og Norge. De finder, at en faglig uddannelse giver større afkast i Norge end i Danmark, hvilket bl.a. forklares med, at tilbuddet af faglærte er meget større i Danmark, hvilket tillige giver sig udslag i en hårdere konkurrence om uddannelsespladserne blandt unge i Norge.

I sin afsluttende opsummering peger Eskil Wadensjö på en række mulige politiske foranstaltninger til afhjælpning af ungdomsarbejdsløsheden.

Denne »bog« er efter min vurdering den mindst vellykkede. Der bringes ikke ret meget nyt for dagen, og mange af kapitlerne virker (måske af samme grund) lidt uengagerede.

Temaet for den femte »bog«, der ligeledes er redigeret af Wadensjö, er *tidlig tilbagetrækning*.

Her analyseres den faldende tilbagetrækningsalder. Trenden findes som anført af Wadensjö i indledningskapitlet i de fleste lande især i Europa, men også – dog mindre udtalt – i USA og Japan. Forskellen mellem lande er nært forbundet med forskelle i kompensationsgrad og adgang til pension eller anden tilbagetrækningsordning.

I tre kapitler af henholdsvis Peder J. Pedersen og Nina Smith, Reija Lilja og Eskil Wadensjö gives der en grundig beskrivelse af tilbagetrækningsordninger og udviklingen i tilbagetrækningsadfæden i henholdsvis Danmark, Finland og Sverige.

Peder J. Pedersen og Nina Smith har gennemført en varighedsanalyse af tidlig tilbagetrækning i Danmark, hvor de finder, at faktorer som kompensationsniveau, forudgående ledighed og lav uddannelse øger sandsynligheden for tidlig tilbagetrækning.

I en analyse af finske data finder Lilja, at on the job training mindsker tilbøjeligheden til tidlig tilbagetrækning, men der er ikke kontrolleret for andre faktorer.

I et interessant afsnit analyserer Sten An-

dersen og Donald W. Storrie konsekvenserne for de ældre ansatte af to virksomhedslukninger i Danmark og Sverige (værfterne i Uddevalla og Helsingør). De finder, at væsentligt flere i alle aldersgrupper blev arbejdsløse i Helsingør end i Uddevalla, hvor flere til gengæld kommer i foranstaltninger. Men noget overraskende finder de, at der uanset alder er flest, der opnår ordinær beskæftigelse i Danmark, og flest blandt de ældre afskedigede, der trækker sig tilbage i Sverige, hvor ledigheden vel at mærke i begyndelsen af 1980'erne var markant lavere end i Danmark.

Sammenfattende er denne femte »bog's« styrke dels emnets fortsatte aktualitet dels det righoldige materiale om tilbagetrækningsordninger og -adfærd i tre af de nordiske lande.

Som sagt er det noget af et mammutværk. Kvaliteten er vekslende, men de fleste med interesse for arbejdsmarkedsforhold vil finde noget af interesse. Generelt er der en overvægt af deskriptive kapitler, men de er som regel righoldige på information. En indvending er dog, at de fleste kapitler er skrevet på data med 1992 som slutår. Lidt uforståeligt for en bog, der udkommer i 1996. Som fællesnordisk projekt er det mere vellykket end de fleste, men der er på den anden side fortsat mange uudforskede muligheder, når det gælder empirisk forskning på tværs af de nordiske lande.

Jørgen Søndergaard
Socialforskningsinstituttet